ZDRAVSTVENA POLITIKA

KOMORA ZDRAVSTVENIH USTANOVA SRBIJE

Vrnjačka Banja 4-6 decembra 2019.g.

Šta je zdravstvena politika?

Politika

- ✓ „Zbir odluka nadležnih državnih organa koje predstavljaju osnov za ostvarivanje definisanih ciljeva za unapređenje zdravlja“ (predstavnici vlade, države, ali i institucija i pojedinaca)

Zdravstvena politika

- ✓ Udruživanje ideja i resursa na organizovani način radi postizanja najboljih zdravstvenih rezultata za sve korisnike
- ✓ Zdravstvena politika je vešto i konsekventno delovanje za postizanje zdravstvenog benefita stanovništva
- ✓ Usmerena ka kontinuiranom procesu unapređenja zdravlja stanovništva

Ostvarenje zdravstvene politike

- ✓ Zdravstveni zakoni
- ✓ Zdravstvene strategije
- ✓ Zdravstveni akcioni planovi
- ✓ Programi zdravstvene zaštite

Polazne osnove

- ✓ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (pravo na život i zdravlje)
- ✓ Deklaracija SZO o odgovornosti državnih organa za zdravlje naroda svake zemlje članice SZO
- ✓ Preporuka svetskog samita UN o prevazilaženju socijalnih razlika u zemljama velike ekonomske krize i postkatastrofalnih sanacija
- ✓ Evropska politika i „Ciljevi zdravlja za sve u 21.veku“
- ✓ Ljubljanska povelja o reformisanju sistema zdravstvene zaštite
- ✓ Ustav Republike Srbije
- ✓ Inicijativa Pakta za stabilnost na unapređenju socijalne kohezije stanovništva svake zemlje
- ✓ Zdravlje 2020 (Evropski okvir podržavanja akcije svih nivoa vlasti i društva za zdravlje i blagostanje (SZO 2012)
- ✓ Evropski akcioni plan za jačanje javno-zdravstvenih kapacieta i usluga (SZO 2012)
- ✓ EU novi program za akcije u oblasti zdravlja 2014-2020
- ✓ Nacionalni plan za usvajanje pravne tekovine EU (2013-2016)
- ✓ Nacionalne strategije drugih zemalja

Zdravstvena politika

Svetska zdravstvena organizacija

- ✓ Globalna strategija „Zdravlje za sve u 21.veku“ – Usvojila Skupština SZO 1977.godine
- ✓ Regionalni komitet SZO za Evropu usvojio je 1998.g. Evropsku strategiju poznatu kao „Zdravlje 21“

Evropska strategija

✓ Trajni cilj: „Ostvarivanje punog zdravstvenog potencijala za sve“

✓ Utvrdjene dve trajne mere:

✓ 1. unapredjenje i zaštita zdravlja stanovništva tokom čitavog života

✓ 2. smanjenje incidence vodećih bolesti i povreda

Etički osnov navedenih mera čine tri vrednosti:

✓ 1. zdravlje kao osnovno ljudsko pravo

✓ 2. jednakost i solidarnost

✓ 3. učešće pojedinaca, zajednice i institucija u razvoju zdravstvene zaštite

Javnozdravstvene politike Evropske Unije

- Evropa 2020
- Treći zdravstveni program 2014-2020.
- Strateški plan 2016-2020. (DG Health and Food Safety)

Ciljevi održivog razvoja i Agenda 2030

Ciljevi održivog razvoja i Agenda 2030

- Agenda 2030 usvojena 2015. godine
- 17 ciljeva, 169 ciljnih vrednosti (targets)
- *Zdravlje treći cilj:*

Dobro zdravlje:

Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija

- Zdravlje 2020 i Agenda 2030 su u potpunosti usklađene

3.1. do 2030.god. smanjiti stopu smrtnosti trudnica na manje od 70 na 100.000 živorođene dece

- Smrtnost žene za vreme trudnoće ili u toku 42 dana po završetku trudnoće, nezavisno do dužine trajanja trudnoće ili lokalizacije trudnoće
- U Srbiji smrtnost veća dva puta nego u EU (5,5/100.000 živorođenih)
- U Srbiji 2012.godine 15/100.000; 2016 god.11/100.000 živorođenih
- Mere:
- Zdravstveno-promotivne mere ka očuvanju i unapređenju zdravlja i prevencija uticaja štetnih faktora povezanih sa reproduktivnom fukcijom
- Adekvatna zdravstvena zaštita u toku trudnoće,porođaja i nakon porođaja
- Eliminacija rizika na radnom mestu i životnoj sredini

3.1. do 2030.god. smanjiti stopu smrtnosti trudnica na manje od 70 na 100.000 živorođene dece

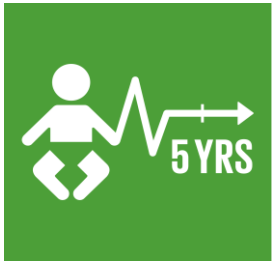

3.2. do 2030. sprečiti smrt novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, (cilj svih zemlja je da smanje neonatalnu smrtnosti na ispod 12/1.000 živorođenih i smrtnosti dece ispod 5 godina na ispod 25/1.000 živorođenih

- Prosek učešća neonatalne smrtnosti u smrtnosti dece do 5 god.starosti u EU iznosti 46% (2016), a u Srbiji 65,2%
- Smrtnost dece mladje od 5 godina Srbija (2007-2016)-tabela

pokazatelj	2007	2011	2016
Stopa smrtnosti mladji od 5.god	8,3	7,1	6,1
Stopa smrtnosti odojčadi	7,1	6,3	5,4
Stopa neonatalne smrtnosti	5,0	4,7	4,0

3.2. do 2030. sprečiti smrt novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, (cilj svih zemlja je da smanje neonatalnu smrtnosti na ispod 12/1.000 živorođenih i smrtnosti dece ispod 5 godina na ispod 25/1.000 živorođenih

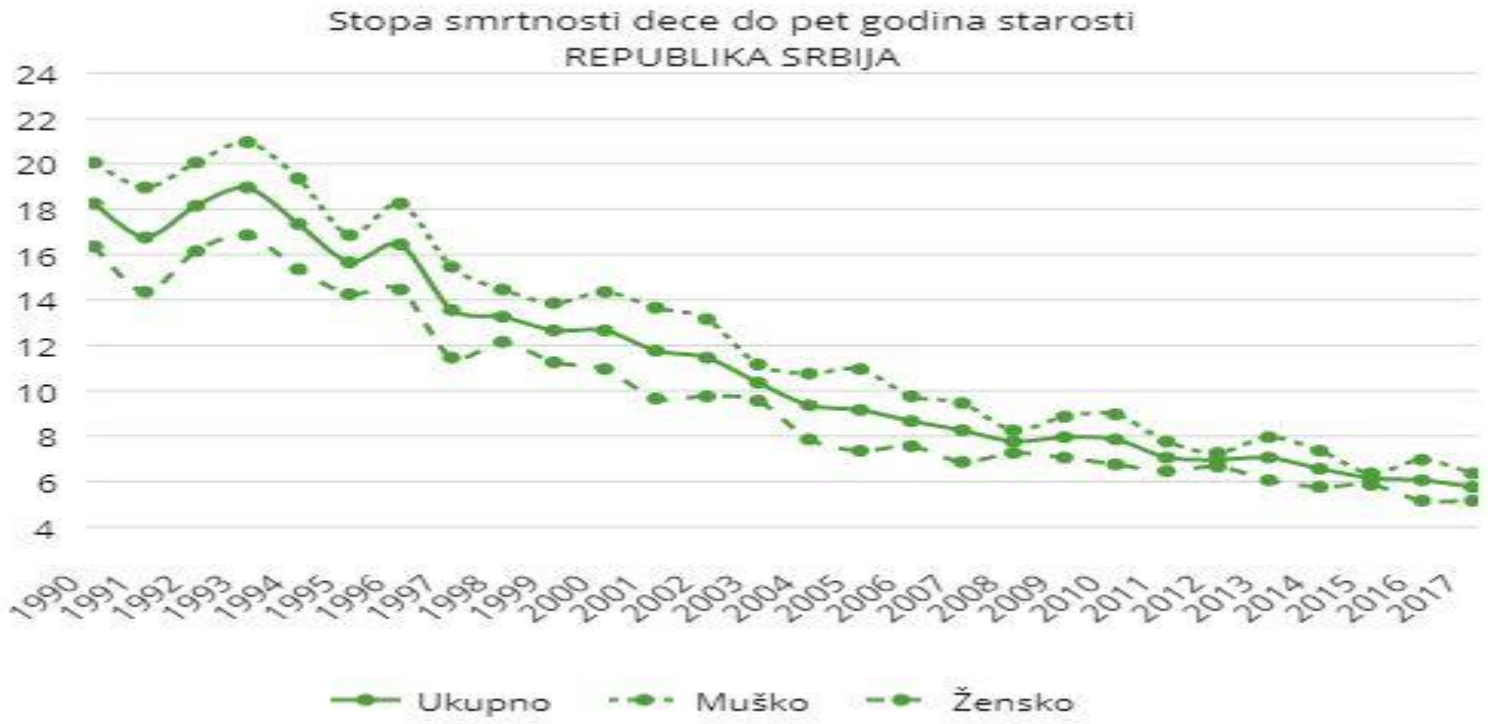

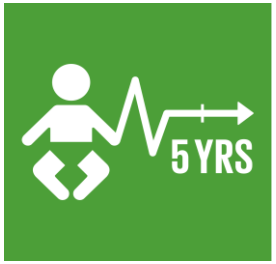

3.2. do 2030. sprečiti smrt novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, (cilj svih zemlja je da smanje neonatalnu smrtnosti na ispod 12/1.000 živorođenih i smrtnosti dece ispod 5 godina na ispod 25/1.000 živorođenih

Dostizanje postavljenog cilja se postiže:

- Izrada i primena jedinstvenog kriterijuma za otpust zdravog novorodjenčeta iz porodilišta, otkrivanje i lečenje najčešćih patoloških stanja
- Obezbedjivanje uslova za sprovodjenje efikasne reanimacije na svim nivoima zbrinjavanja
- Prevencija i lečenje pat.stanja prevremeno rodjene dece
- Sprovodjenje vakcinacije prema usvojenom programu
- Stvaranje optimalnih uslova za uvodjenje programa“Bolnica prijatelj beba+“

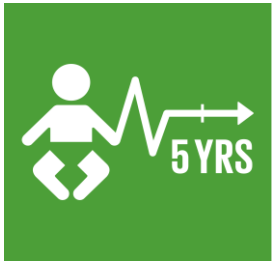

3.2. do 2030. sprečiti smrt novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, (cilj svih zemlja je da smanje neonatalnu smrtnosti na ispod 12/1.000 živorođenih i smrtnosti dece ispod 5 godina na ispod 25/1.000 živorođenih

Zakonska regulativa

- Uredba o Nacionalnom programu zaštite žena,dece i obladine (Sl.glasnik RS br.28/09
- Uredba o Nacionalnom programu za unapređenje razvoja u ranom detinstvu (sl.glasnik RS br.22/16)
- Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti u zdr.ustanovama (Sl.glasnik RS br. 43/06, 112/09, 50/10, 79/11, 10/12 22/13)
- Pravilnik o utvrdjivanju Standarda za akreditaciju zdr.ustanova u oblasti porodilišta i neonatološke zdr.zaštite (Sl.glasnik RS br-101/16)
- Pravilnik o pokazateljima kvaliteta zdravstvene zaštite (Sl.glasnik RS br.49/10)

3.3 do 2030. okončati epidemije AIDS-a, tuberkuloze, malarije, boriti se protiv tropskih bolesti, hepatitisa, i dr. bolesti koje se prenose vodom kao i ostalih zaraznih bolesti

- <u>Prioriteti programa:</u>
- Održati status zemlje bez dečije paralize
- Eliminacija malih boginja, rubeole i tetanusa novorođenčadi
- Kontrola sledećih bolesti: velikog kašalja, epidemični parotitisa, tuberkuloze, virusnog hepatitisa B i C, gripa, zaraznih bolesti (groznica Zapadnog Nila, bakterijski meningitis, hemoragijska groznica, polne bolesti, bolničke infekcije)
- Prevencija i kontrola bolesti od većeg socijalnog i epidemiološkog značaja

3.3 do 2030. okončati epidemije AIDS-a, tuberkuloze, malarije, boriti se protivv tropskih bolesti, hepatitisa, i dr. bolesti koje se prenose vodom kao i ostalih zaraznih bolesti

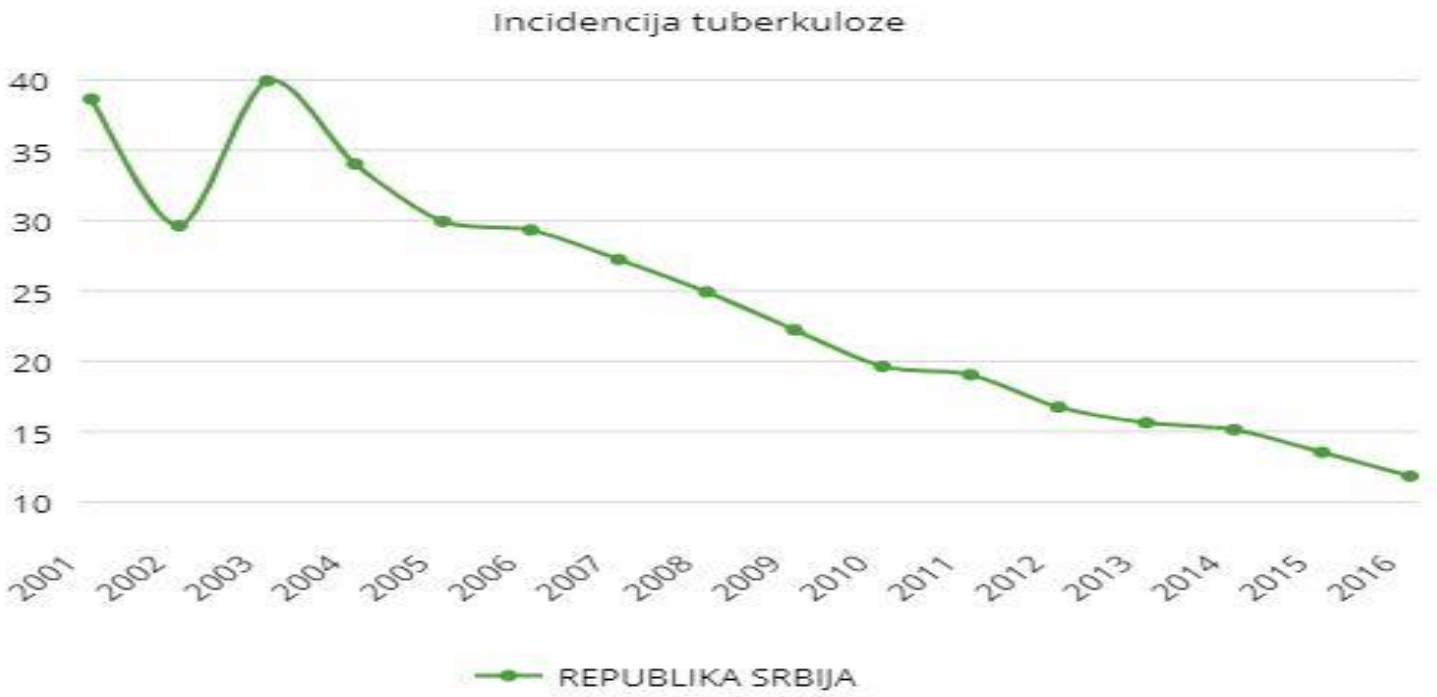

3.3 do 2030. okončati epidemije AIDS-a, tuberkuloze, malarije, boriti se protivv tropskih bolesti, hepatitisa, i dr. bolesti koje se prenose vodom kao i ostalih zaraznih bolesti

- Strategija za prevenciju i kontrolu HIV infekcije i AIDS 2018-2025
- Saradnja sa Global Fondom-potpisan ugovor
- Multisektorski pristup (različita ministarstva, lokalne zajednice i civilno društvo su partneri u implementaciji)
- Uspostavljanje funkcionalnog mehanizma za monitoring i evaluaciju

3.4 do 2030. smanjiti za jednu trećinu prevremenu smrtnost zbog nezaraznih bolesti putem prevencije i lečenja i promovisanja mentalnog zdravlja i blagostanja

- <u>Cilj:smanjenje smrtnosti od nezaraznih bolesti kroz prevenciju</u>
- Kardiovaskularne bolesti (2,5 puta više nego u EU)
- Ali se beleži pad smrtnosti od infarkta miokarda sa 6,4%(2007) na 4,1% (2016)
- Šećerna bolest (2007-2016 porast za 10,0%)
- Opstruktivne bolesti pluća (2007-2016 porast za 7,4%)
- Maligne bolesti (2007-2016 stopa smrtnosti porasla za 10,3%
- Pad stope mortaliteta od povreda i trovanja za 22,7%
- Stopa mortaliteta usled samoubistva beleži pad 25,7%

3.5. Jačanje prevencije i tretmana zloupotrebe supstanci, uključujući zloupotrebu narkotika i alkohola

- Prvo Nacionalno istraživanje među opštom populacijom (General polulation Survey GSP) sprovedeno je 2014.godine
- Upotreba droga u Srbiji je još uvek niska u poređenju sa većinom zemalja članica EU
- 8% odrasle populacije je koristilo neku ilegalnu psihoakt sup.
- U populaciji između 18-24 god. Zastupljenost 12,8%
- Najčešće korišćena droga je Kanabis
- U Srbiji je 2013 g. Bilo 20500 injektirajućih korisnika droge (IKD)
- Preko 30% maloletnih lica konzumira alkohol

3.5. Jačanje prevencije i tretmana zloupotrebe supstanci, uključujući zloupotrebu narkotika i alkohola

- Strateški okviri i prevenciji u lečenju zloupotrebe droga definisan je:
- Strategijom o sprečavanju zloupotrebe droga za period 2014-2021 i pratećim Akcionim planom (2014-2017), isti je u skladu sa Strategijom EU za borbu protiv droga (2013-2020)
- Srbija:
- Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama
- Zakon o supstancama koje se koriste u nedozvoljenoj proizvodnji opojnih droga i psihoaktivnih supstanci
- Zakon o lekovima
- Krivični zakon (Sl.glasnik RS br 111/09)

3.6 do 2020. na globalnom nivou prepoloviti broj smrtnih slučajeva i povreda uzrokovanih saobraćajnim nesrećama.

- U periodu od 2005-2014 beleži se pad stope smrtnosti usled povreda u saobraćanim nesrećama za 25,9%
- Zakon o bezbednosti na putevima od 2009g. doneo je brojne novine
- Strategija bezbednosti na putevima RS za period 2015-2020
- Novi zakon od 3.aprila 2018.g donosi oštije kazne

3.7do 2030. obezbediti univerzalni pristup uslugama za polnu i reproduktivnu zdravstvenu zaštitu uključujući planiranje porodice, kao i integraciju reproduktivnog zdravlja u nacionalne strategije i programe

Problemi:

- Konzervativna kontrola rađanja
- Rizično seksualno ponašanje adolescenata
- Nezadovoljavajući obim angažovanja u očuvanjun seksualnog i reproduktivnog zdravlja cele populacije

- *Strategija podsticaja rađanja*
- *Uredba o Nacionalnom programu zdr.zaštite žena,dece i omladine*
- *Uredba o Nacionalnom programu očuvanja i unapredjenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava stanovništva RS*
- *Strategija razvoja zdravlja mladih u RS*
- *Nacionalna strategija za mlade za period 2015-2025*

3.7do 2030. obezbediti univerzalni pristup uslugama za polnu i reproduktivnu zdravstvenu zaštitu uključujući planiranje porodice, kao i integraciju reproduktivnog zdravlja u nacionalne strategije i programe

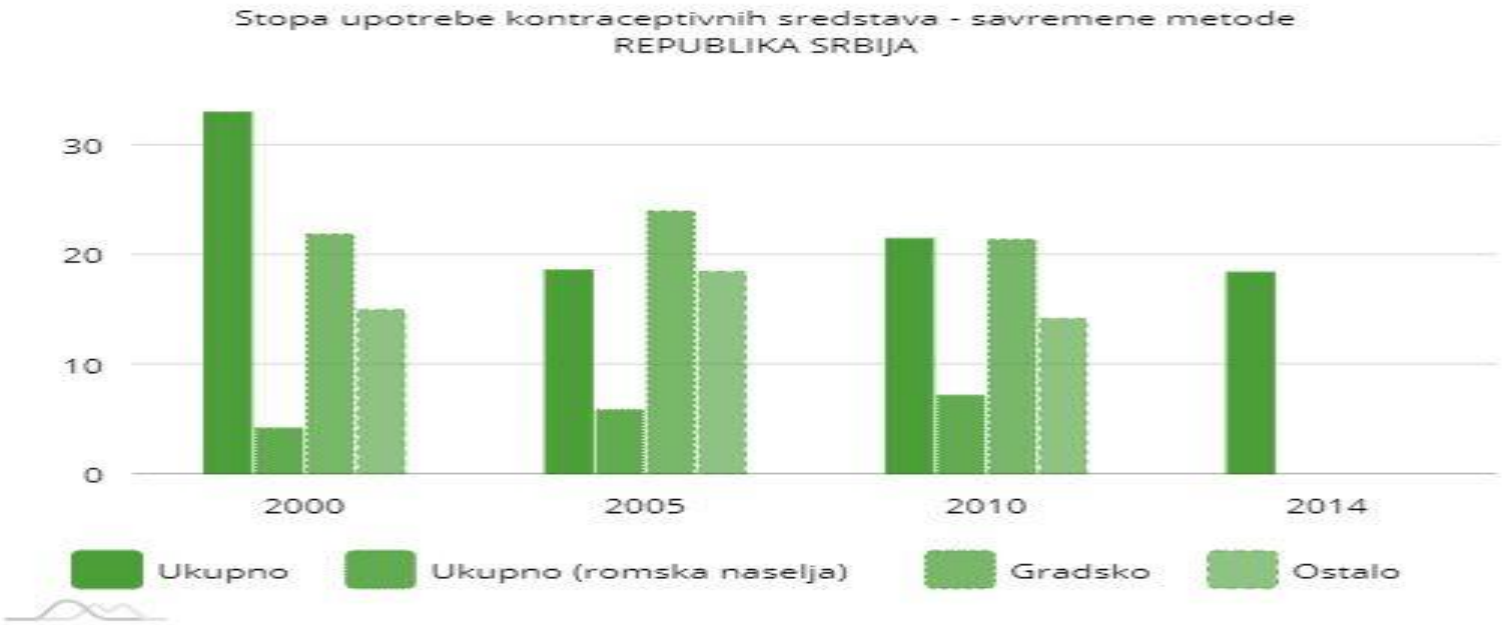

U periodu od 2005-2014.g. u romskoj populaciji porastao je procenat žena starosti 15-49 god.koje su udate ili su u vanbračnoj zajednici koje koriste muški kondom kao kontracepciju

3.8 Postići zaštitu od finansijskog rizika, dostupnost kvalitetnih osnovnih zdravstvenih usluga i dostupnost bezbednih, delotvornih, kvalitetnih i jeftinih osnovnih lekova i vakcina za sve

- Ustav RS – „svako ima pravo na zaštitu svog fizičkog i psihičkog zdravlja“
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti
- Zakon o zdravstvenom osiguranju
- Pravilnik o obimu i sadržaju prava na zdravstvenu zaštitu
- Plan zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja
- Obavezno zdravstveno osiguranje zasnovano na načelima solidarnosti i uzajamnosti
- U 2016.g. 97,2% populacije RS bilo je obavezno zdravstveno osigurano

3.9 do 2030. značajno smanjiti broj smrtnih slučajeva i oboljenja od opasnih hemikalija i zagađenja i kontaminacije vazduha, vode i zemljišta

- RS je 2013.g ratifikovala Protokol o vodi
- Srbija presedava Birom Protokola o vodi i zdravlju za period 2017-2019.g.
- *Unapredjenje u snabdevanju vodom u seoskim domaćinstvima sa ciljem smanjena hidričnih epidemija i drugim bolestima povezanim sa nebezbednom vodom*
- SZO+UNICEF+zavodi za javna zdravlja

3.A Pojačati primenu "Okvirne konvencije Svetske zdravstvene organizacije o kontroli duvana" u svim zemljama

- Zastupljenost pušenja medju odraslima 2017.g.(u procentima)

	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	total
Žene	38,6	48,9	54,6	42,2	36,7	37,7
Muškarci	30,6	38,9	41,1	49,4	35,4	37,1
ukupno	34,4	43,5	47,7	45,3	36,5	37,3

3.A Pojačati primenu "Okvirne konvencije Svetske zdravstvene organizacije o kontroli duvana" u svim zemljama

- RS je ratifikovala Okvirnu konvenciju o kontroli duvana 2006.g.
- **Relevantni zakoni:**
- Zakon o duvanu (Sl.glasnik RS br 101/05, 90/07, 36/11, 93/12, 108/13)
- Zakon o oglašavanju (Sl.glasnik RS br.6/16)
- Zakon o zaštiti stanovništva od izloženosti duvanskom dimu (Sl.glasnik RS br. 30/2010
- Zakonski okvir nije usaglašen sa Direktivom o duvanskim proizvodima 2014/40/EU ni sa preporukama Saveta EU 2009/C 296/02
- Nacrt Strategije kontrole duvana za period 2016-2025 sa Akcionim planom

3.B Podržati istraživanja i razvoj vakcina i lekova za prenosive i neprenosive bolesti koje primarno pogađaju zemlje u razvoju, obezbediti dostupnost jeftinih osnovnih lekova i vakcina u skladu sa „Deklaracijom iz Dohe

- **Statistički podaci iz 2017.g.**
- Obuhvat vakcinisane dece protiv difterije,tetanusa i pertusisa iznosi 94,1%
- MMR vakcinacija 81%
- BCG vakcinacija 98%

3.C Značajno povećati finansiranje u oblasti zdravstva, kao i regrutovanje, razvijanje, obučavanje i zadržavanje zdravstvenih radnika u zemljama u razvoju

Pokazatelj obezbeđenosti doktora medicine

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Broj doktora medicine	21340	21939	22078	22316	22412	22315	22248	21900	21840	21502
Broj doktora medicine na 1000 stanovnika	2,89	2,98	3,02	3,06	3,09	3,10	3,11	3,07	3,08	3,05

Prosek zemalja Evropske Unije iznosi 3,51 (2014.g.)

3.D Jačati kapacitete za rano upozoravanje, smanjenje rizika i upravljanje nacionalnim i globalnim zdravstvenim rizicima

Pokazatelj obezbeđenostimedicinskih sestara i babica

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Broj med. sestara	44525	45588	45229	45419	45907	45512	45443	44845	45158	45138
Broj med.sestara na 1000 stanovnika	6,03	6,20	6,18	6,23	6,32	6,32	6,34	6,29	6,36	6,40

- Srbija je znatno ispod proseka Evropske Unije koji iznosi 8,68
- Kao i ispod proseka zemalja EU regiona SZO koji imaju prosečno 7,41

Migracija lekara („stranci“)

Švetska – 40%
Velika Britanija – 37%
Irska – 26%
Švajcarska – 20%

50% лекара у ЕУ је старије од 50 година

Pregled dobijenih saglasnosti

Zaključci komisije Vlade RS:	ukupno
2014.	**2086**
2015.	**1232**
2016.	**1245**
2017.	**3516**
2018.	**4096**
ukupno 2014-2018. **do 30.oktobra 2019.** **ukupno**	**12.175** **3.331** **15.506**

Saglasnost za zapošljavanje u 2019.

Zaključci Vladine komisije u 2019.	ukupno	Visoka SS	Viša SS	Srednja SS	Niža SS
25. januar	590	169	47	303	71
26. februar	215	61	17	125	12
26. mart	336	96	19	192	29
25. april	232	82	17	110	23
29. maj	252	99	21	113	19
26. jun	117	39	18	51	9
26. jul	486	154	36	255	41
28. august	162	46	14	86	16
27. septembar	517	157	44	247	69
30. oktobar	424	145	20	217	42
Ukupno 2019.	**3331**	**1048**	**253**	**1699**	**331**

Blokirane zdravstvene ustanove na dan 09.102019

Р.бр.	Мат. број	Назив	Место	дугови	Износ блокаде	Камата	блокаде са каматом
1	9019014	DOM ZDRAVLJA PRISTINA	PRISTINA	нису пријавили	3.135.943,47	4.822.158,65	7.958.102,12
2	17219766	ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAZEVAC	KNJAZEVAC	7.436.914,57	125.117.399,41	90.139.502,22	215.256.901,63
3	17716409	DOM ZDRAVLJA ZITORADJA	ZITORADJA	2.955.933,87	14.983.590,29	7.834.763,37	22.818.353,66
4	17710214	DOM ZDRAVLJA LESKOVAC	LESKOVAC	19.944.086,79	220.592.540,12	149.259.561,89	369.852.102,01
5	17686542	SPECIJALNA BOLNICA ZA REHABILITACIJU E	BUJANOVAC	нису пријавили	39.038.838,74	23.185.828,18	62.224.666,92
6	9181814	KLINICKO BOLNICKI CENTAR PRISTINA	GRACANICA	15.467.215,38	7.893.633,99	5.022.659,91	12.916.293,90
7	17688421	DOM ZDRAVLJA CUPRIJA	CUPRIJA	55.278.704,00	189.896.810,64	102.362.141,45	292.258.952,09
8	17191918	ZDRAVSTVENI CENTAR SURDULICA	SURDULICA	246.824.487,96	37.615.114,31	18.318.076,16	55.933.190,47
9	7414455	ZDRAVSTVENI CENTAR SA P.O. UZICE	UZICE	737.082.746,14	148.423.704,65	37.779.818,03	186.203.522,68
10	17273019	DOM ZDRAVLJA SMEDEREVSKA PALANKA	SMED.PALANKA	нису пријавили	11.034.484,56	5.370.299,85	16.404.784,41
11	7205805	ZDRAVSTVENI CENTAR U VRANJU	VRANJE	286.513.312,78	337.491.806,18	105.286.266,22	442.778.072,40
12	17688383	OPSTA BOLNICA JAGODINA	JAGODINA	394.182.179,56	200.487.686,10	91.227.774,44	291.715.460,54
13	7019025	INSTITUT ZA TRANSFUZIJU KRVI SRBIJE	BEOGRAD	нису пријавили	352.088.657,70	89.524.352,92	441.613.010,62
14	8887535	OŠTA BOLNICA ĐORĐE JOVANOVIĆ	ZRENJANIN	805.277.061,04	62.175.043,94	33.170.816,72	95.345.860,66
15	6113079	OPSTA BOLNICA STEFAN VISOKI	SMED.PALANKA	138.459.412,83	13.609.692,68	4.092.245,54	17.701.938,22
16	7108095	ŽUBOR ZAVOD ZA PREVENCIJU	KURŠUMLIJA	нису пријавили	264.743.073,89	47.532.483,03	312.275.556,92
17	6961991	ZDRAVSTVENI CENTAR ARANĐELOVAC	ARANĐELOVAC	140.671.396,52	33.204.568,18	5.730.339,82	38.934.908,00
18	8020337	DOM ZDRAVLJA NOVI BEČEJ	NOVI BEČEJ	18.330.197,95	120.045.256,56	4.755.103,49	124.800.360,05
19	9271082	DOM ZDRAVLJA DRAGAŠ	DRAGAŠ	нису пријавили	843.208,25	397.129,15	1.240.337,40
20	17254197	DOM ZDRAVLJA BRUS	BRUS	4.914.568,18	602.853,90	89.021,06	691.874,96
21	17688383	DOM ZDRAVLJA JAGODINA	JAGODINA	309.541.004,47	7.203.805,83	8.228.140,83	15.431.946,66
22	17870157	OPSTA BOLNICA BOR	BOR	161.078.969,91	12.884.440,32	14.999,43	12.899.439,75
		Укупно:		**3.343.958.191,95**	**2.203.112.153,71**	**825.811.321,04**	**3.037.255.636,07**

Hvala na pažnji!

Nacionalne zdravstvene politike u Republici Srbiji

- Prvi put 2002. usvojen dokument **„Zdravstvena politika Srbije“**
  - Prepoznata povezanost zdravlja sa svim sektorima društva
  - Postavljanje zdravlja visoko na listi prioriteta
  - Preduzimanje konkretnih aktivnosti
  - Započet novi proces zalaganja za zdravlje u skladu sa politikom EU u ovoj oblasti
- Danas:
  - **Strategija za javno zdravlje 2018-2026.** (Sl. Glasnik RS, 61/18)
  - **Strategija o sprečavanju zloupotrebe droga za period od 2014. do 2021. godine** (Sl. Glasnik RS, br. 55/05, 71/05, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12,72/12, 7/14, 44/14)
  - **Strategija za prevenciju i kontrolu HIV infekcije i AIDS-a u Republici Srbiji, 2018-2025.** (Sl. Glasnik RS, br. 61/18)
  - **Strategija razvoja zdravlja mladih** (Sl. Glasnik RS, br. 104/06)
  - **Strategija kontrole duvana** (Sl. Glasnik RS, br. 8/07)
  - **Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja** (Sl. Glasnik RS, br. 55/05 i 71/05) i dr.

Baza podataka „European Health for All database (HFA-DB)“

- Spaja indikatore monitoringa glavnih okvira relevantnih za EU region, kao što su **„Zdravlje 2020.“** i **Ciljevi održivog razvoja**
- Indikatori obuhvataju osnovne demografske pokazatelje, determinante zdravlja i faktore rizika, kao i korišćenje i troškove zdravstvene zaštite i dr.
- https://gateway.euro.who.int/en/hfa-explorer/

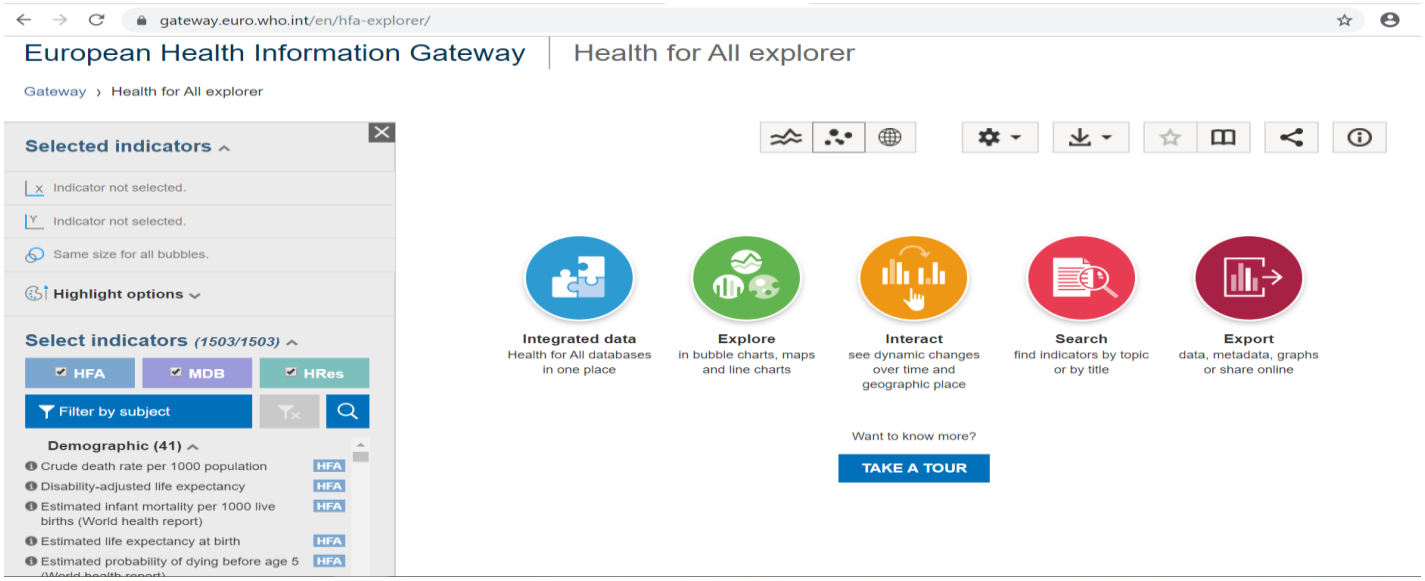

Međunarodne zdravstvene politike

- Rezolucija **„Zdravlje za sve”**, 1977. godine, evropski region Svetske zdravstvene organizacije (SZO), globalna strategija doneta 1981. godine
- Nakon evaluacije, 1995. započeta inovacija Strategije i izrada dokumenta **„Zdravlje za sve u 21. veku“**
- 1998. godine usvojen dokument SZO **„Zdravlje za sve-politika za 21. vek“**
- **„21 cilj za 21. vek”** evropskog regiona SZO, realizacija do 2020. godine
  - Zdravlje kao osnovno ljudsko pravo
  - Isticanje solidarnosti i jednakosti
  - Aktivno učešće građana o odlučivanju o merama zdravstvene zaštite
- **„Zdravlje 2020. godine“**, SZO, 2012. godine
- Isticanje primarne zdravstvene zaštite kao glavnog instrumenta za dostizanje zdravlja za sve
  - Deklaracija u Alma-Ati 1978., Deklaracija u Astani 2018. godine